R. van Lier
Ter inleiding

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 119 (1963), no: 1, Leiden, 1-7

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

TER INLEIDING

Sedert Weatherley in 1923 in een artikel in de „American Journal of Sociology” op de betekenis van de Caraïbische eilanden als „sociological laboratory” heeft gewezen, hebben zich wel enige gebeurlijkheden voorgedaan. Zijn oproep heeft weliswaar geen onmiddellijke gevolgen gehad. Het wetenschappelijk onderzoek van het Caraïbische gebied en de Guyana's is in de daarop volgende periode traag op gang gekomen. Dat het grote betekenis heeft gekregen, en wel voornamelijk het sociale onderzoek, is niet aan de hoeveelheid te danken, maar aan het feit dat onderzoekers van het formaat van Elsie Clews' Parsons en de Herskovitsen in dit gebied hebben gewerkt. De studie van Herskovits in Suriname (1928) kan aangemerkt worden als het begin van de moderne sociale wetenschap met betrekking tot het Caraïbische gebied en de Guyana's. Deze studie is gevolgd door monografieën van zijn hand over Haïti en Trinidad. Lang zijn deze met het werk van Fernando Ortiz over Cuba, de enige tekenen van de belangstelling van de sociale vakwetenschap voor het Caraïbische gebied gebleven. Op historisch gebied kan nog in deze periode het werk van Ragatz en Burn worden genoemd, dat echter niet het begin van een regelmatige activiteit op het gebied van de sociale geschiedenis der Westindische eilanden heeft betekend.

Omstreeks het uitbreken van de tweede wereldoorlog komt er opnieuw belangstelling voor het Caraïbische gebied in de vorm van het werk van een tweetal Amerikaanse sociologen, Leyburn en Simpson, op Haïti. In deze zelfde tijd verschijnt ook een studie van de Amerikaanse sociaal-psycholoog Angus Campbell over de bevolking van St. Thomas. Eric Williams publiceerde (1944) een studie over de betekenis van de slavenhandel voor de opkomst van het kapitalisme in Engeland. Maar deze belangstelling resulteert ook niet in een reeks van onderzoekingen van de Antillen en de Guyana's. Er volgt weer een periode van stilstand in het sociaal-wetenschappelijke onderzoek van deze terreinen.

Na de oorlog hebben zich in het Caraïbische gebied en de Guyana's belangrijke veranderingen voorgedaan. De politieke ontwikkeling tot zelfstandigheid en het streven tot planmatige ontwikkeling van deze gebieden hebben meer dan ooit tevoren de aandacht van Europa en de

Verenigde Staten op hun gericht. Zo dit al niet onmiddellijk de belangstelling der sociale wetenschappen heeft gestimuleerd, dan heeft in elk geval de belangstelling van staatslieden en het publiek het verstrekken van middelen voor het sociaal-wetenschappelijk onderzoek bevorderd.¹

Een uitvloeisel van de drang tot zelfstandigheid was het ontstaan van de „University College of the West-Indies” op Jamaïca, dat een centrum werd van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Het eerste teken van een hernieuwde belangstelling van de sociale wetenschap voor het Caraïbische gebied is het verschijnen van T. S. Simey's „Welfare and Planning in the West-Indies” (1946). Hierin werd een poging gedaan het karakter der Westindische maatschappij nader te bepalen. Sedert ± 1950 is er een reeks van onderzoekingen met betrekking tot het Caraïbische gebied en de Guyana's gepubliceerd, die gestadig doorgroeit. Verheugend is het te constateren dat de Nederlandse vakwetenschap deze nieuws reeks heeft geïnaugureerd en hiertoe bijdragen is blijven leveren. Het ligt niet in mijn bedoeling in deze inleiding een volledig overzicht te geven van hetgeen op het gebied der sociale wetenschappen met betrekking tot het Caraïbische gebied en de Guyana's is gepresteerd. Het komt mij echter van belang voor enige aanwijzingen hierover te geven om de betekenis toe te lichten van de in Nederland relatief onbekende studievelden, die de Caraïbistiek en de studie der Guyana's vormen.

Het sociale onderzoekcentrum van de „University College of the West Indies” heeft sedert 1952 geregeld een publikatie (Social and Economic Studies) doen verschijnen met een veelheid van bijdragen over sociologische, economische, historische en politieke onderwerpen. Door het initiatief van het „Research Institute for the Study of Man in the Tropics” onder het directeurschap van Vera Rubin zijn een vijftal conferenties in verband met de studie van het Caraïbische gebied tot stand gekomen, die zich met veelzijdige onderwerpen als het plantagesysteem en het plurale karakter der Westindische maatschappij hebben bezig gehouden. Door ditzelfde instituut zijn ook een aantal onderzoekingen op verschillende Westindische eilanden (o.a. van John and Dorothy Keur op de Nederlandse Bovenwinden) tot stand gekomen.

¹ In Nederland kwam de WOSUNA (Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Suriname en de Nederlandse Antillen) tot stand, die het grootste gedeelte van de onderzoekingen op natuurwetenschappelijk en sociaal terrein in deze beide gebieden heeft gefinancierd; ook de STICUSA (Stichting voor de Culturele Samenwerking Suriname en de Nederlandse Antillen) heeft sociaal-wetenschappelijke onderzoekingen mogelijk gemaakt.

Op Puerto Rico heeft een systematisch onderzoek van de bevolking door een team van sociologen en culturele antropologen onder leiding van Julian Steward plaats gevonden, dat verschillende belangrijke publikaties heeft opgeleverd. Het „Social Research Council” van de Universiteit van Puerto Rico heeft eveneens verschillende studies bevorderd o.a. een groot opgezette studie van M. Tumin en A. Feldman over de sociale stratificatie. Aan deze zelfde universiteit is bovendien met steun van de Ford-Foundation een „Institute of Caribbean Studies” tot stand gekomen, dat van 1961 af een publicatie (Caribbean Studies) doet verschijnen. Het „Institute of Caribbean Studies” organiseert ook sociaal onderzoek in het Caraïbische gebied.

In 1961 is onder auspiciën van dit instituut eveneens een conferentie gehouden waarbij een aantal sociologen en culturele antropologen heeft gepoogd de stand der Caraïbistiek te bepalen en richtlijnen vast te stellen voor verder onderzoek. Ook in de Verenigde Staten bestaat grote aktiviteit ten aanzien van het Caraïbische veld van de zijde van universiteiten. Eerder werd het „Research Institute for the Study of Man in the Tropics” van Columbia genoemd. De Universiteit van Californië en de Universiteit van Florida hebben eveneens studieprojecten opgezet, waarbij verschillende onderzoekers in de gelegenheid werden gesteld in het Caraïbische veld te werken. In Engeland is een studiegroep tot stand gekomen, ter bevordering van het onderzoek in het Caraïbische gebied en de Guyana's. Aan Franse zijde mag niet onvermeld blijven het werk van J. Hurault over de Bonni-negers aan de Marowijne. In dit verband kan er nog op worden gewezen dat ook in het Midden-Amerikaanse gebied en Venezuela verschillende onderzoekers hebben gewerkt. Vermeldenswaard is dat in Costa Rica en Venezuela een aantal jongere sociologen een sociale wetenschap van eigen bodem in het leven hebben geroepen.

De belangstelling van de onderzoekers heeft zich op zeer verschillende gebieden gericht. Henriques, Braithwaite en Leiris hebben zich met rasrelaties en stratificatie bezig gehouden. R. Smith, M. Kerr, E. Clarke, M. Smith en J. Blake hebben monografieën over de West-indische familie gepubliceerd. S. Mintz en zijn leerlingen hielden zich bezig met de studie van economisch-sociologische problemen, in zonderheid met het marktsysteem. De Afro-Amerikaanse godsdienstvormen werden bestudeerd door M. Deren en A. Métraux. R. Hall, D. Taylor en J. Dillard schonken aandacht aan linguïstische problemen. Een blik in de „Proceedings” van de conferentie over Creoolse talen, die in 1959 in Jamaica werd gehouden, zou nog een groot aantal belangrijke bij-

dragen en nieuwe namen opleveren (Cassidy, Le Page e.a.). Van de hand van G. Roberts verscheen een opmerkelijke studie met betrekking tot de demografie van Jamaica. Morton Klass publiceerde een studie over Hindoestanen op Trinidad. Van archaeologische zijde kwam hernieuwde belangstelling in de persoon van I. Rouse. Bij studie van de bovengenoemde periodieken met betrekking tot het Caraïbische gebied zou men op een groot aantal originele bijdragen stoten, waarvan vele berusten op veldonderzoek. Ook op historisch gebied komt opleving. Het kan niet worden betwijfeld dat er een laat maar intensief antwoord op de oproep tot studie van het Westindische veld van Wealtherley is gekomen.

Toen ik in 1951 in het Jubileum-nummer der „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde” een overzicht gaf van de sociale wetenschappen van de neger in Amerika kon reeds in verband met Suriname en de Antillen het begin van een nieuwe ontwikkeling worden aangegeven, die zich op het terrein van de sociale wetenschappen betreffende deze gebieden begon af te tekenen. Vóór 1949 waren sociaal-wetenschappelijke studies van enig gehalte over Suriname in de 20ste eeuw verschen van de hand van M. Herskovits, W. Ahlbrinck, E. Verkade-Cartier van Dissel, C. H. de Goeje en W. F. van Lier. L. Lichtveld publiceerde een studie over de Afrikaanse resten der Creolentaal.² Voor de Antillen waren moderne studies vrijwel niet aanwezig. In 1949 verscheen, nadat hij anderhalf jaar veldwerk in Suriname en de Antillen had verricht, van R. A. J. van Lier een sociaal-historische studie „Samenleving in een Grensgebied”, waarin een poging werd gedaan om een sociologisch-historische analyse van de Surinaamse samenleving te geven als grondslag voor verder onderzoek van het tegenwoordige Suriname. Enkele jaren daarna verscheen van de hand van G. Kruyer een sociografische beschrijving van de drie Guyana's. De Klerk schreef een sociaal-historische studie over de immigratie van de Hindostanen in Suriname. Hij deed hierop een publikatie volgen over cultus en ritueel van het Hindoeïsme in Suriname. Ismael beschreef in een pendant van de Klerk de immigratie der Indonesiërs. Hij verrichtte daarop een onderzoek in deze groep; de resultaten hiervan werden in een (ongepubliceerd) rapport neergelegd. In 1949 begon ook het onderzoek in Suriname van de taalgeleerden

² Eerder had J. P. B. de Josselin de Jong zich bezig gehouden met het „Negerhollandsch” van St. Thomas en archeologisch onderzoek op de Ned. Antillen verricht.

W. Gs. Hellinga en W. Pee. Dit onderzoek heeft geleid tot publikaties van Hellinga (over de positie van het Nederlands), J. Voorhoeve (over het Surinaamse Creools), en van Voskuil (over het Nederlands van Hindostaanse kinderen). Op taalgebied kunnen nog worden genoemd een historische studie van L. L. E. Rens over het Surinaamse Creools en van J. J. M. Echteld een verhandeling over de Engelse woorden in het Surinaamse Creools. Onder leiding van Uhlenbeck vond een veldonderzoek plaats van de taal der kustindianen door B. J. Hoff.

Door R. van Lier werd een studieprogramma ontworpen voor het sociale onderzoek van Suriname en de Nederlandse Antillen dat dank zij de medewerking van „Wosuna” en de „Stichting voor de Culturele Samenwerking” tot uitvoering is gekomen. Hierbij werd van de gedachte uitgegaan dat het noodzakelijk is een goede sociografische beschrijving van de verschillende volksgroepen te bezitten alvorens tot verdere verdiepte studie van de bestaande sociale problemen over te gaan. De volkstelling van 1950 waarvan de gegevens aan een demografische analyse door de leider van deze telling, J. Gemmink, werden onderworpen, vormt hiervoor een geschikt uitgangspunt.

Door J. Speckmann werd met het oog hierop een onderzoek bij de Hindoestaanse groep ingesteld, C. van Wengen verrichtte een onderzoek bij de Javanen, H. van Renselaar bestudeerde een groep landelijke Creolen.³ De resultaten van dit onderzoek worden thans uitgewerkt; nieuwe onderzoekingen zijn verder in voorbereiding. Voorhoeve en van Renselaar verrichtten ook samen een onderzoek naar de ontwikkeling van de Creoolse volkscultuur. Met steun van „Wosuna” is tevens een systematisch onderzoek van de Surinaamse en Antilliaanse archieven aan de gang. In dit verband werd door S. de Groot een onderzoek in de Surinaamse archieven ingesteld naar het posthouder-schap bij de Surinaamse Bosnegers. In samenhang met hetzelfde studie-program werd door A. J. F. Köbben en H. en W. Thoden van Velzen een begin gemaakt met een intensievere studie van de Surinaamse Bosnegers. Van Dusseldorp deed sociaal onderzoek naar sociaal-geografische verschijnselen op het Surinaamse platteland in het kader van de werkzaamheden van het „Bureau Landelijke Opbouw” in Suriname. Op sociologisch terrein dienen nog te worden vermeld een studie van J. Ferrier over sociaal-pedagogische problemen in Suriname

³ Eerder was een onderzoek ingesteld door A. de Waal Malefijt bij de Surinaamse Javanengroep ter verkrijging van de M.A. graad van de Columbia University. J. Prins verichtte een sociologisch verkenning naar de rechtsgebruiken van deze groep.

en een onderzoek op het gebied der criminaliteit van B. Pronk. Van betekenis voor de socioloog is ook het werk van J. M. van der Linde over de Moravische Broedergemeente in Suriname.

Ook op economisch, politiek en juridisch gebied kunnen een aantal studies worden vermeld (o.a. van J. Sedney, R. Panday, J. Adhin, A. Quintus Bosz en F. Mitrasing). Door Y. de Wit werd een studie van de beroepsstructuur in Suriname gemaakt.

Het onderzoek betreffende de Antillen is nog niet op gelijke wijze op gang gekomen. Een goed begin werd gemaakt met het werk van H. Hoetink „Het Patroon van de oude Curaçaose Samenleving” (1958), dat een analyse van de ontwikkeling van de Curaçaose samenleving geeft tot de komst der olie-industrie op het eiland. Hoetink heeft op dit werk in 1962 een uitgebreide publikatie doen verschijnen over relaties in het Caraïbische gebied.

G. Kruyer verrichtte onderzoek op de Bovenwinden ten behoeve van het Voorlichtingsinstituut van het Welvaartsplan Nederlandse Antillen”. Archeologisch onderzoek werd verricht door H. R. van Heekeren en C. J. du Ry. Op historisch gebied is er grotere activiteit door het werk van Gosslinga en J. Hartog. A. Kasteel bestudeerde de staatkundige ontwikkeling op de Nederlandse Antillen na de tweede wereldoorlog. Er zijn ook enige proefschriften te vermelden op economisch en juridisch terrein (Nordlohne, Donner, Monte). Tjon Sie Fat behandelde de sociaal-hygiënische toestand op de Bovenwinden. Maar het sociale onderzoek betreffende de Nederlandse Antillen is nog niet in voldoende mate ter hand genomen. Een uitzondering vormt het taalkundig onderzoek. Er is een begin gemaakt met de studie van het Papiamentto door R. Römer onder leiding van de Hispanoloog J. van Praag. Onder leiding van Duijker onderzocht J. Abraham de psychologische problemen van Papiamentto-sprekende kinderen bij de aanpassing aan het Nederlandse taalonderwijs. Plannen voor organisatie van intensiever onderzoek der Antillen zijn echter in voorbereiding.

De bijdragen die in dit nummer worden gepubliceerd zijn levens-tekenen van een Nederlandse Caraïbistiek, waaronder korthedshalve ook de studie van de Guyana's wordt verstaan. Zij demonstreren afzonderlijk en in samenhang de betekenis van de Antillen en de Guyana's als veld voor sociaal onderzoek. Het plurale of segmentarische karakter der samenlevingen in deze gebieden en de acculturatie-problemen der segmenten in het zich ontwikkelende staatkundig bestel der jonge naties biedt de cultuursocioloog een reeks kansen voor gericht vergelijkend onderzoek. Dit onderzoek zal echter pas tot een diepere

analyse der problemen kunnen komen — zoals hierboven gesteld — wanneer de omtrekken der maatschappij en de sociaal-economische situatie der verschillende groepen zijn vastgelegd. Met dit uitgangspunt voor ogen zal men het geen toeval vinden dat het merendeel der bijdragen, die hier worden gepresenteerd een overwegend sociografisch karakter dragen. Zij moeten echter als uitgangspunt worden gezien voor een ontwikkeling die in de toekomst ongetwijfeld met een sterkere theoretische benadering tot meer specifieke vraagstellingen zal komen.

R. A. J. VAN LIER